

SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT

Szerkeszti
BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Odorhei.

Dr. IKAFALVI DIENES ÖDÖN
főszerkesztő, muzeum-igazgató.
1874—1986.

Furcsának látszik, hogy mindenben csak idegen divatok után igazodunk. Lábrakapott az alpesi divat majmolása, természetesen külföldi anyagból. Mikor jutunk végre a ropant változatos és tartós házi szőtteseink használatának az öntudatára, Vigyünk pénzt vissza falvainkba!!

Ikafalvi Dienes Ödön dr.

Egy igaz ember halálára.

Ezzel a találó rövid jellemzéssel vezeti be a *Székelly Ujság* a lap fejről eltűnt főszerkesztőjéről szóló megemlékezését.

Amikor mi, nem a közvetlen környezetének elboruló fájdalmas szemével nézzük »a munkás, a szerény, a magyar, az igaz ember« távozásával hagyott úrt, hanem a székelység közéletének veszteségéről emlékezünk meg, akkor a kegyelet csokrát nem kötheti össze egyedül csak a működését különben jólismerő nagybecsülő baráti kéz! Legyen az általunk nyújtott szerény elismerés azokból a tarká virágokból összeválogatva, amelyek munkás közéleti tevékenységét jellemzően mutatták be a sirjánál elhangzott beszédek alakjában.

— Nemes lélek volt! Soha nem használta fel főszerkesztői minőségét sem arra, hogy másokat támadjon, vagy bántson. Az Ő egyénisége azt nem ismerte. Ő, a szorgalmas és békés munkás ember mintaképe volt. Talán azért nem jutott hely neki, ahol az anyagi haszonért folyik a szemfogatás. — (*Dávid István dr.*)

— A Kaszinónak volt évtizedeken át buzgó tisztviselője, majd 16 éven át páratlan munkásságu vezére, elnöke. Ez a 16 esztendő a Kaszinó történetében, mint minden tekintetben kiemelkedő korszak lesz feljegyezve. Mert amikor annak helyisége lefoglaltatott és működése felfüggesztetett, fáradtságot nem ismerő energiájával, ajtók kilincselésével és kérelmezéseivel lehetővé tette ennek újból való megnyitását és abban egy finom uri légkörű kedves találkozó és szórakozó helyiséget teremtett, ennek vagyonát, különösen könyvtárát elismerésre méltó módon gyarapította és annak kebelében életre hozta, létesítette a Muzeumot azzal a céllal, hogy mindazt ami értékkel bírhat ezeréves kulturánk dokumentálásában ne engedje elkallódní és nyomtalanul megsemmisülni, hanem azt gyűjtsük össze a multunk megbecsülése jeléül és azért, hogy annak anyagából okulhasson a jelen és a jövő nemzedék a további fejlődése érdekében. — (*Vargha Béla dr.*)

— Dr. I. Dienes Ödön a függetlenségi politika, az önálló érvényesülés lelkes támogatója már fiatal ügyvéd korától s az is maradt a változott viszonyok közt is, mint érett, kiforrott férfi, aki szóban és írásban a *magunk erején saját képességeink* kifejlesztése mellett való érvényesülésben látta népünk fennmaradásának egyetlen lehetőségét. — (*Sólyom Miklós dr.*)

A hirtelen halála előtti napokban még a közéleti sokoldalú munkásságának egyik kedvencének, a Sportolók Klubházának a felavatásán vesz részt, mint annak díszelnöke s erre vonatkoznak *Bothár L. Vilmos* vezérigazgató bucsuztató szavai is. — Ki hitte volna, amikor Klubházunk avató ünnepén a Veled együtt végzett munka örömére

poharat emeltél *ifjuságunk boldogságára* és az egyesületünk életére, hogy e pohárcsengésbe belevegyül drága életed végét jelentő lélekharang kongása!?

— Talán nem született még ember, aki jobban bírta volna a munkát és többet dolgozott volna, mint Ő — írja *Dávid Iván* hírlapíró a Székely Ujság 45. számában. — Ügyvédi elfoglaltsága mellett a lap ügyeinek intézésében is élénk részt vett, naponként többször pontos időközökben *időjárásukatató megfigyeléseket* végzett, táblázatokat állított össze erről hosszú évtizedeken keresztül. Ő küldötte a legpontosabb megfigyeléseket az Időjárásukatató Intézetnek. *Sajátkezűleg rendezte a Múzeum anyagraklárát* . . . vezette az ősi birtok kis maradványának gazdaságát, előadásokat tartott, egyesületeket vezetett s mindenütt példa lehetett az ő munkája. —

Bámulatosan tudta felhasználni minden percét a közérdekében! Nem a szájtató s hangos hazafiak közé tartozott, akik komor passzivitásba takarták tehetetlenségüket s munkakerülésüket, hanem azzal az életelvvél vállalta az itthon maradottak sorsát, hogy minden körülmények közt csak is a *pozitív produkáló munka tarthat fenn minket!*

E kis jellemrajzhoz adjuk még hozzá életrajzának is fontosabb adatait.

Semerian (Sfântugheorghe mellett) született 1874 augusztus 24-én. A Mikó-kollégiumban az elsőnek érettségizők sorában volt s debreceni és budapesti jogi tanulmányai után 1906-ban tett ügyvédi vizsgát s kezdte meg megszakitás nélküli közéleti munkáját, amelynek áldásos eredményét igazán csak azután látják meg, amikor a megzökent munkafolyamat folytatásáról lesz szó.

Nem a felszinen mozgó s lapokban nevüket állandóan szerepeltető köz munkások közé tartozott, s nem is emlegették nevét a közistek közt. Ennek Ő életében mindig el tudta vágni az utját!

Minden vidékünknek szüksége volna a munkától nem féltő ilyen egyéniségekre, akiknek szeretetből fakadó tevékenysége tartalmat ad közéletünknek és tiszteletet ébreszt mindenkiiben.

Áldott legyen emléke!

Veszteségeink: *Bors Mihály* önkézével veteit végét életének 54 éves korában. Aranyosszék s az E. K. E., melynek elnöke volt vezér és áldozatkész emberét veszítette el benne. Vagyonát az unitárius egyháznak adományozta. — *Bálinth Dánielné* I. G. Duca községben hosszas szenvedés után elhunyt. Társadalmi s jótékony munkának erős oszlopát veszítettük el benne. — *Veress Gábor* zenetanár 68 éves korában Aiudon elhunyt. A kiváló zeneszerző szerencséskezű gyűjtője és énekkari feldolgozója volt székely nótáinknak.

Az aktivitásba vissza !

Visszatérünk . . .

*Van ugy, hogy néha visszatérünk
A küzdelések mezején
És sebzett lelkünk újra éled
A vágyak, eszmék kenyerén ;
A kálvária glóriásan
Vonzza, pezsdíti, úti vérünk'
S a szomjat oltó szent forráshoz
Szívünk szavára visszatérünk . . .*

*Van ugy, hogy néha visszatérünk
S míg elkötjük a sebeink',
A szent oázis új erőt ad
S bizó hitet lámaszt megint ;
Már ismét válunkon a kereszt :
Nehéz, de szent égi bértünk
S vele és érte tovább küzdve
Az ős mesgyére visszatérünk . . .*

*Van ugy, hogy néha visszatérünk
És toll ekénk ott szántogat,
Hol évek hosszú során hittel
Veletlünk az ábrándokat —
S másnak, másoknak, nem magunknak
Arattunk és koldus szérünk'
Sohsem bántuk, — de új szántásra
Gazdag-szegényen visszatérünk . . .*

*Van ugy, hogy néha visszatérünk
S lelkünk patyolat lobogó,
A göröngy, lúske utunk mentén
Sebet, könnyet nem okozó :
„Uram, Te látod jó szándékom' !“
Ez az imánk, könyörgésünk
És már nem fájnak ember nyilak :
Isten nevében visszatérünk ! —*

Boross Elek.

A 46 éves *Aranyosvidék* (Turda) 30 éven át szerkesztett rovatát hagyta nemrégén ott *Boross Elek*, akinek a távozása akkoriban fájdalmas viszhangot keltett. Annál nagyobb volt a kellemes meglepetésünk mikor az aranyosi székelyeink költője igazi stilszerűséggel jelentette be visszatérését ! Ennek a hangulatnak melódiája cseng ki a fentti bejelentő költeményéből is.

Már fiatalon, mint a város főjegyzője szépen össze tudta egyeztetni a hivatalos tollforogatást a közügyekért harcoló lap munkájával.

Most, igen-igen örvendünk az újból beindított nemes aktivitásának !

Góbéságok.

Están bá' székely falusi dobos hét pontja.*)

Szintér: utca. Están bá' ruházata: elnyűt zsiros kalap, posztó-kabát, fehér székely harisnya (nadrág) és bakancs. Orrán szemüveg. Főltte átnézve »olvassa« a hirdetést. (Dobol.)

Először: Közhírr' adom, hogy hónap lesz a kösségi elő-járóság választása, úgy min': választandó egy na' bíró, egy kösségi küsbíró. Mindazok az emberek, akik bi . . . rákók akarnak lenni azok adják bé az intézvényükköt a fő' szógabíró urnak, mégpediglen írásbéliileg.

Másoccor: Minden ember, aki marha . . . pásztor vaj aki disznó..., vaj peniglen, aki ló . . . pásztor akar lenni, az adja bé a kívánságát a kösségi bíró urnak, mégpeniglen szóbelileg.

Harmaccor: Közhírr' adom, hogy az álomtól terebuza érkezett! Minden ember, aki az álomtól várta a terebuzát az menjen a kanca... lárjába, de most minnyá'!

Negyeccer: Közhírr' adom, hogy a kösség határában egy dühös kutyát látott bódorogni egy tisztos előjárónk, kinevezetten Csutak Pali a fesszegi, jelenlegi vót kösségi ordináncunk, hát elrendeltetik, hogy minden kutya, névszerint: ház-örző kutya, ju-hász kutya, te-kerdő kutya, le u-ke sze-us, vaj mi a nyavalyatörés . . . igen, igen . . . zsebbeli aféle piszti-kutya, kösse meg a gazdáját, azaz, hogy minden gazda a kutyája által jó erős lánccal, vaj el nem rágható kötéllel azonnal kötőd-jék meg. Aki törvénynek ezen parafussa ellen vét, nyóc hónapi töm-letet, vagyis magyarul mondvá árestomot kap.

Ötöccör: Közhírr' adom, hogy Kosaras Antinak, a degettesnek ma reggel az ökör szarva letörött. Minden ember, aki marha . . . hust akar enni, vaj aki a bőréből jó erős csizmatalpat akar csináltatni, az menjen a mészárosshoz, ahol egy óra mulva megnyuzzák.

Hatoccor: Közhírr' adom, hogy minden ember, aki vékonylábu, kajlafüllu, nyeszergve ugató, uri kopó kölyket akar venni, az menjen az állatelenyészti felügyelő urhoz s vegyen magának egy megfelelő párt, minek utána egyenként nem adják.

Heleccer: Közhírr' adom, hogy a legujabb kutyatörvény és marharendeletek értelmében a bornyukötelek, kutyaláncok és szájkosarak megérkeztek. Figyelmeztettetik tehát minden marha gazda, hógy csi-

*) A székely falusi dobosok a falu szegényebb s tudákos s rendszeres munkát nem szerető, mondjuk bohém természetü alakjaiból kerülnek ki. Ezek az »első« emberekkel való érintkezésben sok hivatalos kifejezést szednek fel, amelyeket astán közderültséget kelte alkalmaznak a hirdetéseik alkalmával, részben öntudatlanul, sokszor meg a tréfa kedvéért a szavak rosszul kiemelt hangsúlyozásával. A fenti szöveg a Maros felső völgyéből került ki.

náltasson egy család kimutatást, melybe minden tehene, tinaja és bornya valamint a gazda neve a kutyákkal együtt szerepeljen. Ezt a kimutatást bé kell nyújtani a községi eljárárságnak, aki aztán elhatározza, hogy az illető kutyaláncot, szájkosarat, vaj pedigen kötelel érdemel-e.

Paál Elek

Hegyi uram a guruzslásvádját hatálytalanítja.

Jóval még a nagy háboru előtt egy alkalommal Siclodra utaztam. A szekeresem lovai hasmenésben szenvedtek, ezért nagyon legyengült állapotban érkeztek meg a faluba. Meghagytam a kocsisnak, hogy a faluban szerezzen egy lókuráló embert.

A hivatalos dolgom elintézése után az istállóhoz mentem, hogy érdeklődjem a lovak állapota után.

Hegyi János, a kuráló az istálló ajtajában nagy meglepedettséggel pipázott és szemlélte a lovakat. Azok meg a terpentinkura után jóízűen ropogtatták az abrakot.

— Hát aztán hol tanulta kied ezt a lódoktori tudományt? — kérdém.

— Nagy sora van instálom annak! Volt nekem egy bátyám akinek olyan keze volt, hogy amire rátette az mindjárt meggyógyult. Egyszer aszongya: No ecsém, ha azt akarod, hogy neked is olyan kezéd legyen, mint az enyéem, hát Szent György-nap éjjelén 12 óraker menj ki a Siklódkövihez,*) ahogy méssz az ösvényen találkozni fogsz egy sárga gyékkal,**) annak a hátán huzd végig a kezedet, mert attól nyer olyan erőt, hogy amire ráteszed az mindjárt meggyógyul.

Én osztán ki es, s hát amint menyek a sárga gyék az ösvényen ott keresztben. Megijedék, de azét, ha irtózatval es, de végig huzám a kezemet a hátán. Erre a sárga gyék megfordult és azt kérdé:

— Hát kied mit akar?

— Elmondám bátyám mint hagyakoza.

— No az ugy es lesz — válaszolá késérteties hangon.

— Harmadnap bémenék a főszolgabíró urhoz. Hát a bíróné asszony nagy beteg volt, de olyan beteg, hogy amennyi állatorvos volt Erdélyben, mind volt nála, de nem tudták megkurálni. Hogy ezt hallám kértem a főszolgabíró urat, engedjen a beteg ágyához. Csak épen a kezemet a tekintetes asszony nyakán háromszor huzom végig. Őkeme meg es engedé. Másnapra az asszony felkelt és olyan egészséges lett, mint a makk.

Hegyi János uram előadását végig hallgattam és láttam, Ő szen-

*) A falu mellett egy hatalmas, meredek falu sudeit törmelékéből álló szikla, amelyben barlang is van.

**) Salamandra.

tül is hitte, hogy mind az amit előadott, az a valóságban meg is történt vele. A fáradságát és az eredményes munkáját honorálni óhajtván, egy kétkoronást akartam a kezébe nyomni, de a legnagyobb meglepetésemre a jobb kezével nemet intett. — Nem lehet instálom, mert ha a kezemhez pénz ér, úgy annak elmenyen az ereje. Hanem legyen szives a zekém zsebébe betenni. — Ezzel a jobb karját egy mindent kifejező mozdulattal felemelte.

Hegyi uram boldogan távozott, mert a lovakat rendbehozta, a kétkoronás a zekéje zsebében volt és a guruzslás vádját a kézmozdulatával és a »nem lehet instálom« kifejezéssel teljesen hatálytalanítá.

Zayzon Géza

Gazdálkodás.

Új gazdasági ágazatok bevezetésére adott ki utmutatást *Gyerkes Mihály* a gazdasági termékeink értékesítéséért állandóan dolgozó munkásunk. Az eddigi szervező, agitáló előkészítés után ő maga is az elvek megvalósításának útjára lépett azzal, hogy „*Batul*“ cégjegyzés mellett termék kereskedést nyitott. Ügyköre kiterjed: »A friss gyümölcsök és termékei, gyümölcsfa vadoncok és oltott csemeték s ezek vetőmagjai; a konyhakerti zöldségek, élővirágok és a vetőmagjaik; gyümölcs-, zöldség- és virágkertészeti eszközök; a kártékony rovarok elleni védelmi szerek és felszerelések; méh- és baromfitenyésztési termékek és az idetartozó felszerelések vitelére és eladására.« Hisszük, hogy az ismert agilitásával szerencsés megoldás alá hozza az eddigi egymástól távol álló termelő- és fogyasztó közönséget, mert mind a két félnél gazdag ismerős köre van. Az érdeklődőknek készséggel megküldi »Utmutatás« c. füzetét.

Az E. G. E. téli tanfolyamai során a Székelyföldön is több helyen tart mezőgazdasági előadásokat (Chibed, Aluniş, Zetea, Şumuleu, Lazarea, Santa Maria de Jos)

Páneurópai Agrárkonferencia volt Bécsben szeptember 9—11 közt, amelyen a vezetőség felszólítására a Székelyföldről *Ugron Ákos* vett részt, aki közzgazdasági előadást is tartott.

Békás szoroson át teljesen elkészült az út s így az autók a Gyilkostótól Moldova felé is közlekedhetnek.

A 100 éves Gyilkostóról tartott vetítettképes előadást a az EKE tétlisorozatában *Balogh Ernő dr.* Clujon november 26 án. Ugyancsak Beke Lajos mint téli sporthelyet ismertette.

Pítvar címen nyílt meg Clujon (Str. Iorga 2.) a székely háziipari munkáknak egy állandó kereskedése. Végre egy tervszerű megmozdulás, mely állandó jellegűnek látszik és igazi praktikus módon nyúl a faluprobléma megoldásához.

Erdeink talaja mint műtrágya.

Sok minden értékesítésre váró anyagunk közt talán a legközönségesebb és legelterjedtebb a lomblevelű erdeink talaján évezredek óta felhalmozódott legfinomabb humusz, amely a maga mikroorganizmusaival a legteljesebb trágya anyagot szolgáltatja. Óriási értékünk fekszik ott felhalmozva, amely az őszi száraz napok alatt még a lehullás előtt könnyen összegyűjthető s egy-két zsákkal minden erdőre járó szekér hazavihet, hisz nem nehezebb jóformán az ugyanannyi szalmával töltött zsáknál.

Ha falusi gazdáink a maguk éveken át érlelt finom, fekete porlós istálló trágyáját nagyra becsülik,*) úgy elgondolhatják könnyen, hogy mit jelent az erdő talaján felhalmozódott lombtrágya, mely a növényi korhadékon kívül az anyakőzet finomra mállott s ásványi sókban helyenként igen gazdag anyagát (a Hargitai zónában, foszforban gazdag ásványait, vagy a homokköves területeken az agyagos földekre annyira fontos finom kvarchomokot) tartalmazza, amihez hozzájárul az ujabban már külön műtrágyának hirdetett baktériumos tenyészet is, amely a legnagyobb tömegben ép az erdei talajban található.

Közsegeink intelligens vezetőinek kell felhívják a figyelmet erre a földművelésünk szempontjából igen fontos és *ingyen* rendelkezésre álló kincsünkre, amelynek igen nagy szerepe kell legyen a műtrágyázásra buzdító megmozdulások közt.

Természetesen egyelőre nem arra gondolunk, hogy az erdei földet kereskedelmileg értékesítsük, inkább a gazdáinkat szorgalmaznók a műtrágyázásnak ebbe a feltétlen beválló s mégis pénzbe nem kerülő bevezetésére.

Eddig a talaj természetének a nem ismerése miatt igen sok esetben a drága műtrágyákkal csak kárt csináltak. Egész bizonyos, hogy az erdei földünk minden talajra jó s főként az intenzivebb kerti földek beoltására valók volnának, ahol a fáradságot — ami ugyancsak nem nagy, ha más erdei fuvarozással van összekötve, vagy a más munkától felszabadult fuvarral történik — bőségesen visszafizetné.

Nem szabad e kérdésen tultenni magunkat. Ez igazán »pénz az utcán« (esetünkben az erdőn) csak le kell hajolnunk érte!

Nagyon örvendenénk, ha a gondolat realizálásáról hallanánk híreket, hisz károsodást jelentő befektetésre egyáltalán nincs szükség s a próba csak haszonnal járhat!

B.

*) Hisz egymástól jó pénzen meg is vásárolják!!

Lexicon.

Bethlenfalvi Balássy Ferencz szül. 1821 dec. 9 én Becleanon (Odorheiu m.) Az anyavárosban, Szolnokon, Gyöngyösön, Budán s az egri érseki liceumban tanult, 1845-be szentelték pappá. Mint dorogházi plebános gyűjti a népi közmondásokat és tájszólásokat s a temploma történetének a kutatásával kezdődik el történetirői munkája. 1848-ban részt vesz a szabadságharcban. Munkái: *Székely szokások ősrégiségéről, Adalékok a honvédelmi rendszer történelméhez, Udvarhelyszék elsőbbsége a többi székely székek fölött, A székelydullók, A tetemrehívás vagy halálujítás, Hadiszemle a székelyeknél, Székelytanulmányok, Rabonbánok.* 1872-be a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagnak választja be s székfoglaló értekezése „*A székelyek alapszerződése*” volt. Ezenkívül rengeteg sok értekezése jelent meg más a Székelyföldön kívül eső területekről. 1892-ben királyi kitüntetéssel címzetes kanonokká neveztetett ki. 1896 október 4 én halt meg Makláron.

József Jenő iparművész 1885-ben született Firtuşun (Odorheiu m.) Tanulmányait az I. G. Duca i unit. kollégiumban kezdte, majd a székely anyaváros kő és agyagipari szakiskolájában folytatta. Igazi munkaterületét akkor találta meg, amikor sokféle próbálgatózás után a bpesti Ipar-

művészeti főiskolán Lorántffy Antal kisplasztikai osztályára került, amelynek az elvégzése után mindjárt ott is nyert alkalmazást 1911-ben. Itt dolgozott felsőbbbbségeinek legteljesebb elismerése mellett a világháború kitöréséig, amikor a híres 82 ős bakákkal ő is hadba vonult, ott hagyva ekkor alapított csendes családi körét. Ép teremtő erejének a kezdetén, mikor már sokat sejtetett az addig is megalkotott műveiből, tűnt el u. e. év október 13 án a galíciai harcokban e sok reményre jogosító szobrász tehetség. Több értékes melliszobor és plakett maradt vissza utána (köztük Ferencz József unit. püspöké is)

A Filípius-Mare-i (Mureş megye) református templom hájójában 54 négyszögletű táblán 1642 novemberében készült menyezet és igen szép tulipános kórus van. A menyezet latin felirata szerint a festményeket Bálint pap idejében (Felfalusi) Gáspár Miklós költségén I. Rákóczi György és felesége Lorántffy Zsuzsanna segítségével Asztalos János készítette. (I. Erdélyi Múzeum 1898 612—4, Erdély 1899, Művészet 1907 275 l.)

Kelemen Lajos

A Hargitának vulkánikus vulnulatát főként *andezit* alkotja s nem a trachit, mint a régi adatok mondják, melyből a fekete *bazaltos andezit* válik ki kevés helyen.

Székely Konyha.

Rovatvezető: **B. Sólyom Edith.**

Aszaltalma leves. (Crişeni, Odorheiu m.). A forni kezdő vízbe aszalt almát és magnólkül aszalt szilvát teszünk, amelyeket először megmosunk. Szilvából kevesebbet, mint az almából, nehogy igen savanyu legyen. (Ez a szilva édességétől függ). Mikor meg van főzve, csinálunk eresztéket tojással, liszttel és tejjel, amelyet föleresztünk az alma levessel. Az eresztéket a levesbe töltve még egy pár percig főzzük.

Saláta káposzta. (Crişeni, Odorheiu m.). Veszünk nyers káposztát és megvágjuk jó apróra és sóval meggyurjuk. Oda tesszük zsirba párolni. Mikor meg van, készítünk liszttel és tejjel eresztéket és töltünk bele kellő mennyiségű ecetet és vizet. Bele töltjük a káposztába és jól össze főzzük.

Fehér répa. (Mărtinuş, Odorheiu m.) A répát meghámozzuk és felvágjuk karikákra. Oda tesszük főni köménymaggal és sóval. Mikor megfőtt készítünk rántást s föleresszük, kissé megcukrozzuk, aztán jól elfőzzük. Sonkával szokták feltállalni.

Kiszi. (Atid, Odorheiu m.). A rozslisztet, ha a máléliszt helyett megfőzzük puliszkának, tejjel ehetjük meg. Ezt nevezik itt »kiszi«-nek.

Domby Emma.

Mákosleves. (Sâncrai, Odorheiu m.). (Nagypénteki étel). Félliter mákot vízben megáztatunk, fakanállal jól eldörzsöljük s félliter főtt-mézsel elkavarjuk. Pírtott kenyérkockát tálalunk melléje. (Igen szapora étel), sok lesz belőle s ezért lehet kisebb mértékben is készíteni sok vízzel).

Gergely Margit.

Hájszeres. (Szilveszter Eszter után, Şiclod, Odorheiu m.) Hájróf a szélet levágjuk jól besózzuk bőven csomorozzuk és a kitisztított disznó végbélhurkába bele töltjük. Egy kis sós vízben fel forraljuk és azután megfűstöljük. Ezt lucskos káposztába tehetjük vagy kenyérral magára is meg lehet enni.

Fekete cibre. (Boris Lidia után, Şiclod, Odorheiu m.) Egy kis száraz rántást készítünk, hideg vízzel feltöltjük és összefőzzük izlés szerint, majd sót és vad alma ecetet öntünk bele.

Nagy Olga.

Tökmag-leves. (Peteni, Trei Scaune m.) Megpergelik a tökmagot és porrá törik. Forró vízben föllobbantják és szitán át szűrik. Majd újra felfőzik és levében laskát főznek és egy kissé megsózzák. Ugyan ezt meg lehet csinálni kendermaggal is.

Becsák Magda.

Székely-szótár.

Tomești Ciuc megye.

Ágoston János gyűjtése.

Ejtél—gabona mérő eszköz, (kb. 1 kupa=12.5 dl.)
 Lódigál—dobál,
 Hutyoró—fadorond,
 Csomák—köteg,
 Agyfa—csűr bejárat felső gerendája,
 Kakas szeg—eke gerendely szeg,
 Bórdicza-jármat összetartó két sinfa,
 Koszt—megverésre alkalmas hosszabb karó,
 Kuruncz—sugár rudfa,
 Hő vagy kacsí—gyermekre szólnak rá e helyett, ne nyulj hozzá.,
 Bójász—céltalan jó megy,
 Gacz—csintalan gyermek.

A Maros forrása vidékén.

Csáki Mihály gyűjtése

Sirtülő—kanyarulat viznél, vagy utnál,
 Kicsi ház—két értelemben is használatos: a székely házaknál a mindennapi használatra szánt szoba, amelyik nincs használatban az a nagyház; kicsiház néven emlegetik kin még az erdei kaszálókon a munka idejére berendezett kis házikót is.
 Ahajt—távolabbra mutató helyhatározó,
 Ehejt—közelebbre mutató helyhatározó,
 Degenyeg—a petroleum terméke, amelyet szekér kenésre használnak. Háromszéken degettnék nevezik, (régi könyvek dohot néven említik.)
 Gáz—petroleum, lámpaolaj,
 Czúvek—kisebb és rövidebb karó, amit a földbe vernek,
 Lajtorja—létra,
 Monyator—a juh nyájánál levő kis pásztor fiu, eredeti román szó—monitor.

Erdővidékéről.

Dunáné párnája a neve Brăduţon a tőzeges süppedékes réteknek
Boda Dénes közlése.

Fenyőalmának hívják Băţani-ban a fenyő toboztermését.

Á. Benkő Józsefné közlése.

Székelyföld kutatása.

A homoródszentén felfedezett mészmoszat kővület (*Acicularia (Briardina) Transylvana* és *Acetabularia sp.*) jelent meg Szerkesztőnk és Morelett (Páris) közös munkája gyanánt a bucureşti Tud. Academia kiadványai közt. (Deux acétabulariens nouvelles du sarmatien de Transylvanie. Bull. de la Sect. Scient. XVII.)

Az nyírfajd (Tetrao-tetrix) a gyergyói részekből volt ismert, de ott is kifogyóban van. Vajjon a Székelyföld többi havasain előfordul-e?

Az EKE turista egyesületnek ciuci osztálya hálás munkára vállalkozott, amidőn a vármegye egyik alig ismert részének a felkutatását tűzte ki célul s erre a Székely Nemzeti Múzeumot meghívta segítségül. A Kárpáti vonulatnak Casin medencéje felé eső részéről alig tudunk valamit. Kiesett úgy a turisták, mint a kutatók utjából s igazán már itt volt az ideje ennek az érdekes területnek a bejárására. A kirándulásban résztvettek: dr. Balogh Ernő és fia, Bányai János, Ferenczy Sándor, Haáz Ferenc, Jodál Károly, Léway Lajos dr., Solyom Ferenc, Szopos Gáspár, Vámszer Géza, dr. Török Andor, Török Zoltán és fia, dr. Xantus János és fia. A jul. 23—aug. 1-ig tartó uton egy valósággal az Alpok szépségével vetekedő és természeti ritkaságokban bővelkedő vidéket ismertek meg.

A székely házról ír Sebestyén Károly a Magyar parasztház eredetéről szóló munkájában. (Der Ursprung des ungarischen Bauernhauses Ungarische Jahrbücher. Berlin, XVI. k. 46—55 1).

Óriási harcra került ki a Nagyküküllőből febr. elején 16 más társával Säcueni (Odorheiu m.) község mellett. 115 cm. hosszú és beldőrsz. nélkül 11·5 kgr. súlyu volt.

Vadászainkat kérjük mátyás, szarka és seregély lőtt példányainak beküldésére.

Időjárás megfigyelések további rendszeres közlését folytatja a Székely Ujság Tg. Säcuesc dr. I. Dienes Ödön halála után is, Molnár Józsiás tanár feljegyzései alapján.

Földrengés volt nov. 1-re virradóan 2 ó. 30 p. kor Tg. Säcuesc-en. A kilengések DK-ÉNy irányu s oly erőss volt, hogy a butorok is megrecsegték bele. Hasonlóan földrengést jeleztek Turia és Racoşu de Jos községekből. Pongrácz Vilmos Sânmartin-ból jelent ugyanezen időből földrengést.

Rittkább madaraink egyike a gödény vagy pelikán. (Pelecanus onocrotalus). Mintegy 20 év előtt láttam egy példánvt a Racoşul de sus határán, a Kormoshoz közel az ugaron. Csak pár lépésre tudtam megközelíteni, de felrepülve pofazacsokójáról azonnal felismertem.

Nagy Imre közlése, Tălişoara.

Irodalom.

Nyíró József újabb elbeszélés csoportját jelentette meg a Szépíves Céh a *Havasok Könyve* cím alatt.

Petőfi és Julia c. alatt irt regényt a Székelyföld védelmében áldozatul esett tragikus sorsu nagy költőnkéről *Tiboldi József*, aki ép annak a városkának a szülőtte, ahol Petőfi az utolsó éjjelét töltötte.

A magyar népdal családfájáról adott ki hézagpótló köyvet *Tiboldi József* székely zeneszerző. (Pesterzsébet, Vas Gereben-u. 11).

Boga Lajos dr.: *Baltoni Trichopteron álcák* vizsgálatairól szóló tanulmánya most jelent meg a M. Biol. kutató intézet munkái VIII. kötetében.

Mester Miklós: »Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863—64 évi nagyszebeni országgyűlésen« c. könyve megjelent s az oknyomozó történeti munkáknak legsikerültebbjei közé tartozik. Ára 100 L. Megrendelhetők: dr. Ioan Kövér avocat Bucureşti II. Str. Sfântii Voevozi 50. cimen.

A drágakövekről jelent meg egy hatalmas ismertető kötet a két avatott kezű tudós szerzőjük *Dudichné* és *Koch Sándor* tollából. Ugy a drágakövek után érdeklődők, mint az ékszerészek is igen becses adatokat találnak, amelyek igen kedves élvezetes olvasmány formájában vannak a közönség használatára állítva. Székelyföldi anyag is van benne a corondi székely drágakőnek az aragonitnak és a ditroitban levő kék szodalitnak az ismertetésével. A Term. Tud. Társulat (Bpest) kiadásában megjelent munka megszerezhető a Minerva könyvkereskedés utján is (Cluj, Str. Regina Maria 1).

Marosszék krimináál krónikája a XVIII, század elejéről. A székely határőrezred iragédiája, Marosszéki jegyzetek a székely főváros bölcsőkorából, Marosszék védelmi harca, Boszorkányperek, Br. Dujardin család drámája vaa leírva külön fejezetek alakjában a *Fodor István* monografia gyűjteményében (13—14 sz.), amely *Krónikás füzetek* c. alatt jelenik meg Tg. Mureşen a Marosmenti Élet kiadásában.

A Székely Hímnusz, *Kassay Lajos* által irt szövegét és *Páter Tima Dénes* zenetanár által dallamosított eredeti példányát mutatta be a szegedi székely karácsonyi vásáron vitéz *Kéray Endre*.

A csángószótárnak *Wichmann György* finn tudós által feldolgozott anyaga *Arturri Kannasto* és *Csúry Bálint* segítségével a tudós kutató halála után most jelent meg a Finn-Ugor Társaság IV. kötetként.

Nébo hegyén címmel adta ki *Ütő Lajos* unitárius lelkész (I. G. Duca) bucsuztató beszédeit, amelyek az egyházi irodalmunknak diszeit képezik. Ütőnek ezt a 7 kötetét is szívesen fogadták.

Lapszemle.

Hargitaváralja címen Szegeden kiadott folyóiratban értékes megemlékezést közöl *Etédi Gagyhy Dénesről* a székelység e kiváló fiáról és megszervezőjéről *Ravasz Árpád*. Mint a törhetetlen munka példaképét ismerjük meg *Dimény Mózes* ny. posta főigazgatót. Igen jó elbeszélőt látunk dr. *Szacsuay Józsefben*. *Simonffi Gentilis* Tusnadról az alföldi Tömörkényre elszármazott s ott 40 év óta alkotó munkát végző terenrendi pap típusa a produktív munkára mindenütt kész fajunknak. (1936. 19—20 sz.) Mintaszerű *Cs. Józsa János* közleménye a *Rabonbánvár* ásatásai eredményének a feldolgozásával. (1936 18. sz.) *Vargyassy Márton* történeti témáink kiváló feldolgozója életrajzát és a *Turánizmusról* szóló munkáját hozza a jelenévi 1—2 szám. U. i. közli dr. *Balló Istvánnak* a *Báthory István lengyel király és a székelyek* c. munkáját. Majd a 3—4 számban a *Székelyek három rendje* c. dolgozatában tisztáz eddig összezavart fogalmakat. Ugyan e számban értesülünk *lissai br. Balás György* tb szernagy súlyos értékű kitételésekkel elismert munkás életéről, aki mérnöki kiváló szakmunkái mellett igazán hivatottan időt tudott szorítani *Bem apó* életének a megrajzolására is. (E munka megrendelhető a Hargitaváralja szerkesztőségénél Szeged, Csemegei u. 4. Ára 2:50 P.) Jó szolgálatot teszünk a hasonló példák felszínre hozásával. Így kellene dolgozzanak vidéki lapjaink is, hogy ne mindig a bicskázók foglalják el a lap hasábjait s hadd lássa mindenki, hogy a másik típusból mégis csak több akad.

Ciuci Lapokra változott át az 5 számtól kezdve a Csiki Lapok címe a cenzura intézkedése következtében.

Ösrégi székely egyházközség (Odorheiu n) 300 évvel ezelőtti újjalakulásának korfestő történetét írta meg *Biró Lajos* a Magyar Lapok 289. számában. (1936).

Marosszéki tánc c. jelent meg zongora betétben *Szabolcsi Bence* gyűjtése és feldolgozásában *Fodor András* Joşeni (Ciuc m.) cigány-muzsikus játéka nyomán az *Uj Idők* 40 számában (Bpest).

Ferenczi György egy áldozatos lelkű székely pap 300 évvel ezelőtt c. alatt ismerteti *Bitay Árpád* az egykori püspöki vicarius nemes tetteit, amelyről eddig alig tudtunk valamint (Magyar Lapok, 293 sz.)

Zsigmond Jakabnének, a székely amazonnak eddig nem ismert történetét írta meg *Harsányi Zsolt* (a Székely Ujság Tg.-Sácuesc 48. szám).

Két székely falu társadalomrajzában *Hegyi Endre* utánzására méltó példát ad falvaink demográfiai feldolgozására (Cârţa és Ineu Ciuc m. községekről van itt szó). Pásztortűz 21. sz.

A megújult 700 éves ghidfalau-i ref. templom dec. 13 iki felszentelő ünnepségét közli a *Székely Nép* 53 száma.

Lármafa.

Nyíró József reprezentáns irónkat a Kisfaludy Társaság ezévi közgyűlésén elsősorban választotta be tagnak.

Nagy Imre festőművésznek munkáiból rendeztek az »Erdélyi Helikon Magyarországi Barátai« szépen sikerült tárlatot a pesti Vigadóban.

Balázs András r. kath. státusi-előadó nyugdíjba ment, s helyét *dr. Boga Alajos* kanonok, főtanfelügyelő vette át, aki az alkotó munkásnak igazi mintaképe.

Szöttes esteket rendeztek az utóbbi időben Tg.-Mureşen és Gheorgheni-ben. Ez utóbbi helyen a környék dalárdái tettek tanúságot az utóbbi időben tett szép haladásukról. A régi székely táncok felújítását nagy óvációval fogadta a közönség.

Székely író és zeneszerző bemutatkozó estje Gheorgheni-ben. Január 17-én egy válogatott műsor keretében került előadásra először *Csiby Lajos* (Góbé) „*Bolondság az élet*“ c. 1 felvonásos operettje, melyet *Molnár Antal*, ez a mindjobban kibontakozó tehetségünk zenésített meg. Örvendünk a darab sikerének s e szép stílus folytatását kívánóknak utravalóul.

Dr. Cseh Imrét, a szakirodalomból is jól ismert kiváló képzettségű orvost egész fiatalon, 30 éves korában nevezték ki a makói kórház főorvosává.

A Jótékony Nőegyletek igazi munkaterületeiket találták meg a gyermekegészségügy felkarolásában a torockóiak, amikor tanfolyam elvégzése után aktív közreműködéssel és áldozatkészséggel értek el látható eredményeket. Ép így a Tg.-Mureş-i ref. nőszövetség rendezett tanfolyamot újabban *dr. Schmidt Béla* vezetésével. Az eddigi szegény támogatási akció mellett jövőnk érdekében ezt az irányt kell erőteljesebben kézbe vennünk.

Zsakó István dr. a székely származású unitárius atyánkfia lett a bpesti Lipótmezei elmegyógyintézet igazgatója.

Székelyek a pesti rádióban. Az utóbbi időben gyakran szerepelnek a mindenki által szívesen vett székely témáink. *Nyíró József* elbeszéléssel nov. 8-án; *Tompa László* költeményeivel okt. 28-án; *Gyalay Domokos* székely tréfái nov. 21-én. *Bariha Miklósnak*, az elhunyt nagynevű politikusnak »A feleség« c. szindarabja Csanády György rendezésében február 17-én került előadásra.

Székely nótákkal aratott nagy sikert a budapesti egyetemi ének-kar Szilveszter éjszakáján a *Washington* nevű oceánjáró hajón.

Kiss Margit zagoni születésű színművésznő karrierjéről írnak a pesti lapok abból az alkalomból, hogy Bpestre szerződtették külföldi sikerei után.

Szerkesztői üzenetek.

Gy. E. Tusnd. A kedvezményre joga van természetesen. 3 évre á. 60=180 lej. Átjött plusz 1935-re 20 lej s így az 1936 évvel marad kiegyenlítésre 40+60=100 lej.

E. S. Crăciunel. Mivel kedvezményre joga van, azért pártolásgyanánt számoltuk el a beküldött összeget. Kérjük közöljön egy címet, ahová az ön ajándékként megküldhetjük a lapunkat.

R. Kath. Teológia. A kért pótlás elment. Sajnos az I. II. évf. egyes számai már teljesen kifogytak. Azok ma nagy könyvritkaságok! Örvendünk, hogy megértik és értékelik munkánkat!

K. B. G. Hozd csak ezután is a »mellék zöngéket« Köszönettelüdv.!

Pongrác. Költeményét a Hargitaváraljác.lapnak adtam át, közöltejs.

Gyulai előfizetőink 1936 évre *József Dezső* szives közreműködésével kiegyenlítették tartozásukat s örömmel közöljük, hogy 1937 évre a következők jelentették be támogatásukat: Alberti János, dr. Bartháné Javoránszky Elvira, Csorja Gyula, Dévényi Lajos, Domokos Albert, Fogarassy Gyula, Hamar Árpád, vitéz Hamar Endre, József Dezső, Kozma Andor, dr. Páll Gábor, Porzsoló Ferenc, Tóbiás Dénes, dr. Tompa Gyula, Ungvári János, Weltner Jánosné.

Tárgu-Secuescrői Paál Elek útján: Barthos Boldizsár, Bándy Béla, dr. Bertalan János, Bothár L. Vilmos, dr. Dávid István, Deutsch Ferenc, dr. I. Dienes Odón, Domján István, dr. Gyöngyössi István, dr. Hollanday Pál, Jancsó F. Lajos, Kaszinó, Mihály László, Miklós Balázs, dr. Molnár Dénes, Nagy I. Lázárné, Paál Elek, Papp Dénes, dr. Sólyom Miklós, Tóth Istvánné, dr. Török Ferenc, dr. Vargha Béla, Zajzon Sándor az 1936 évre rendezték előfizetéseiket.

Előfizetések 1937-re. Apor László Casin, — Baktay Albert Gheorgheni (1/2), — Balázs András Dârjlu, — Balázs Márton Oradea, — Balázs Mózes Cruceeni (párt. 2 péld.) — Bálint Vilmos Tomești (párt. 2 p.) — Biró Gábor Praid, — Biró István Tâlișoara (párt. 2 péld.) — Bognocsky Géza Mănăuți, — dr. Kóbor József Sibiu, — Mánya Ferenc és Vida Mózes (1/2) Helyt. — Ott Ottó Vlăhița, — ösv. Pál Sándorné Șumuleu — Péter Sándor és Unit Gazd, Iskola I. G. Duca, — Roediger Lajos Covasna, Wicklein Gyula dr. Diciosănmartin, — Zayzon Géza Zizin, — Zăgoni Dezső Bretea, Imreh József Alsódabas (1/2), Szacsavay József dr. (1/2) és Kleiner Endre dr. Bpest.

1936—37 évre: Szabó Béni Brașov, — Gyak. Polg. Isk. Szeged.

Befizetések 1936 évre. Helyből: Bándy Imre, Bándy Teréz, Becsek Aladár, Benkő József (párt. 2 péld.) Bokor Károly, Czirják Hermin, Demeter Miklós, Fancsali Bálint, Horváth Endre, Kabdebő József, Kassay F. Dénes, Koncz gyógyszerár, Lőrincz József, Lőrinczy Béla, Nagy Dénes, Nagy Elemér, Pálly Sándor, Polgári Önképző Egylet, dr. Révay György, dr. Vánky Kálmán, dr. Vároné Csathó Gabriella, Vida Mózes. — *I. G. Ducaról:* Essigmann cég, Molnár István, Tóth Ferenc, Walter Ferenc — *Gheorgheniéből:* Fülöp József, László Antal, Kath. Népszövetség. — *Mercurea-Ciucról:* Albert Vilmos, Borcsa Gergely. — gróf Bethlen Gábor dr. Bachnea, — Tusnádi Elthes Gyula dr. Budapest, — Farkas Domokos Ghideș, — Geley Vilmos Moritzfeld, — Kron Ernő Tg.-Mureș, — Mózes Elemér Algyő, — Mátyás Vilmos Sopron.

1935-re: dr. Bakk Elek București, — dr. Benedek Zsolt és dr. Boda Jenő Bpest, — Biró Lőrinc Youngstown, — Lukács Zoltán Lazarea, — József János Bpest.

1935—36-ra. Helyből: Bardocz József, Biró Sándor, Ferencrendiek könyvtára, dr. Imreh Domokos, dr. Jodál Gábor, dr. Pop Aurel, Ref. Nőképző Ifj. Könyvtára, Szabó Árpád, Weress Margit. — Baktay Albert és Szabó György Gheorgheni. — Csiky Gábor Brașov, — Friedmann Mór București, — Jakots Géza Sibiu, Máthé Lajos Oreneni, Papp István Mereni.

1933—34—35-re: Kádár József Sovata, Rieszner Ödönné Albs-Iulia, — dr. Wenetsek József Helyt.